

JAXON DAVLATCHILIGI SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH TARIXIDA LOTIN TILINING O'RNI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18407536>

Muxammedova F.R.

*GulDU Tibbiyot fakulteti katta o'qituvchisi
farogatmuhammedova@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada lotin tilining jaxon davlatchiligi shakllanishi va rivojlanishidagi o'rni tahlil qilinadi. Qadimgi Rim davlati tajribasi misolida lotin tilining huquqiy, siyosiy va ma'muriy tizimda tutgan mavqei yoritiladi. Shuningdek, o'rta asrlar va yangi davrda lotin tilining davlat boshqaruvi, diplomatiya, qonunchilik hamda ilm-fan tiliga aylanish jarayoni ko'rib chiqiladi. Maqolada lotin tilining zamonaviy huquqiy tizimlar va davlatchilik an'analari ta'siri ilmiy asosda baholanadi.

Kalit so'zlar: lotin tili, jaxon davlatchiligi, Rim davlati, huquq tili, davlat boshqaruvi, diplomatiya, siyosiy madaniyat.

KIRISH

Til har qanday jamiyat va davlatning muhim tayanch unsurlaridan biridir. Davlat boshqaruvi, huquqiy munosabatlar va siyosiy institutlarning shakllanishida til asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Jaxon davlatchilik tarixida lotin tili alohida ahamiyat kasb etib, asrlar davomida davlat, huquq va ilm-fan tili sifatida keng qo'llanilgan. Ayniqsa, Rim davlati va undan keyingi Yevropa davlatchiligi tajribasida lotin tilining o'rni beqiyosdir.

Lotin tili Qadimgi Rim davlatining rasmiy tili bo'lib, qonunlar, farmonlar, shartnomalar va davlat hujjatlari aynan shu tilda yuritilgan. Rim huquqi lotin tilida shakllanib, aniq terminologiya va huquqiy tushunchalar tizimini yaratdi. Lex, jus, senatus, imperium kabi tushunchalar keyinchalik butun jaxon

huquqiy madaniyatiga singib ketdi. Manbalarda lotin tilining tarqalishi Rim hududidan boshqa tillarning quvg'in qilinishi bilan bog'liq bo'lganligi, bu miloddan avvalgi 4—3-asrlarga to'g'ri kelishi aytiladi. Rim imperiyasining gullab-yashnashi va boshqa xalqlarning mustamlaka qilinishi natijasida bu til Shimoliy Afrika, Ispaniya, Germaniya va Dunay bo'ylab tarqaldi.

Rim imperiyasi parchalangandan so'ng ham lotin tili o'z ahamiyatini yo'qotmadi. O'rta asrlarda u Yevropada cherkov, diplomatiya va davlat boshqaruvi tili sifatida qo'llanildi. Qirollik farmonlari, xalqaro bitimlar va siyosiy yozishmalar lotin tilida olib borildi. Bu holat turli davlatlar o'rtasida umumiy huquqiy va siyosiy makon shakllanishiga xizmat qildi. Vaqt o'tishi bilan lotin tili asta-sekin yunon tiliga

almashtirila boshlandi. Hozirgi vaqtda lotin tilini o'rganish o'rta bo'g'in tibbiyot mutaxassisini tayyorlashda katta ahamiyatga ega, chunki u lotin-yunon tilidan kelib chiqqan tibbiy atamalarni ongli ravishda o'zlashtirish va tushunishga yordam beradi, ular bilan tanishadi va o'z amaliy faoliyatida foydalanadi. Qadim zamonlardan beri shifokorlar tibbiyotda *In via est in medicine sine lingua Latina* maqolini bilishadi - lotin tilisiz tibbiyotga yo'l yo'q. Bu bayonot bizning davrimizda haqiqatdir.

Hozirda o'lik til sifatida tanilgan lotin tili bir guruh rumin tillari uchun ona tili hisoblanadi. Shu bilan birga lotin tili tibbiyot tilidir. Bu sohaga tegishli barcha atamalar lotin tilida o'rganiladi. Tibbiyot maktablarida bu til keng o'rgatiladi. Ushbu kursning maqsadi kelajakdagi tibbiyot xodimlariga lotin tilida mustaqil o'qish va lug'at yordamida tibbiy matnlarni tushunish, mahalliy ilmiy adabiyotlardan ma'lumotlarni o'rganish va o'z sohasi bo'yicha yozish, diagnostika va grammatik jihatdan to'g'ri retsept yozish kabi ko'nikmalarni o'rgatishdan iborat. Bugungi kundagi zamonaviy shifokor amaliyotda lotin va yunoncha so'zlarning 60% dan ortig'ini ishlatadi.

Nutqimizda ko'pincha lotin tilidan kelgan so'zlarni uchratamiz. Ular

ko'pincha kundalik hayotimiz bilan chalkashib ketishini va tilimizni o'ziga singdirishini unutamiz. Ularning ko'pchiligi hozirda xalqaro so'zlarga aylangan, masalan, konstitutsiya, konferensiya, inqilob, partiya, imperiya, respublika, islohot, qurultoy, armiya, liberal, attestatsiya, institut, universitet, fakultet, auditoriya, ma'ruza, konsultatsiya, professor, fan doktori, dotsent, auditor, talaba, laboratoriya, mavzu, ob'ekt.

Yangi davrga kelib milliy tillar davlat boshqaruvida yetakchi o'ringa chiqqan bo'lsa-da, lotin tili huquq, tibbiyot, siyosatshunoslik va xalqaro terminologiyada saqlanib qoldi. Bugungi kunda ham ko'plab davlatlarning konstitutsiyaviy huquqi va yuridik atamalarida lotin tilidan olingan tushunchalar keng qo'llaniladi. Bu holat lotin tilining jaxon davlatchiligi tarixidagi uzluksiz ta'sirini ko'rsatadi.

Xulosa Xulosa qilib aytganda, lotin tili jaxon davlatchilik tarixida muhim tarixiy va madaniy ahamiyatga ega bo'lgan. U Rim davlati orqali huquqiy va siyosiy boshqaruvning mukammal tizimini yaratdi hamda keyingi davrlarda Yevropa va jaxon davlatchiligiga kuchli ta'sir ko'rsatdi. Lotin tilining huquqiy merosi hozirgi zamonaviy davlatlar boshqaruvida ham o'z aksini topmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurahmonov, A. (2018). Davlat va huquq tarixi. Toshkent: Adolat.
2. Berman, H. J. (1983). Law and Revolution: The Formation of the Western Legal Tradition. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Cairns, J. W., & McLeod, O. F. (2010). The Oxford Handbook of Legal History. Oxford: Oxford University Press.
4. Karimov, I. (2020). Jahon davlatchiligi tarixi. Toshkent: Universitet.
5. Kelly, J. M. (1992). A Short History of Western Legal Theory. Oxford: Oxford University Press.
6. Koschaker, P. (1955). Europa und das römische Recht. München: C.H. Beck.
7. Robinson, O. F. (1997). The Sources of Roman Law. London: Routledge.
8. Stein, P. (1999). Roman Law in European History. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Muxammedova, F. R. (2025, March 30). Lotin tilining bugungi kundagi tutgan oʻrni va ahamiyati. Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies.
10. Watson, A. (1995). The Spirit of Roman Law. Athens: University of Georgia Press.
11. Xolmurodov, S. (2016). Huquqiy terminologiya va lotin tili. Toshkent: Fan.